

4. VÁLTOZÓ MUNKAVÉGZÉS, TÁVMUNKA

4.1. KIK DOLGOZNAK OTTHONRÓL VÉGEZHETŐ ÁLLÁSOKBAN?

CZALLER LÁSZLÓ, ELEKES ZOLTÁN & LENGYEL BALÁZS

Bevezetés

A koronavírus-járvány egyik következménye a napi munkavégzés körülményeinek hirtelen és drasztikus átalakulása. A kötelező járványügyi intézkedések és az önkéntes közösségi távolságtartás ösztönzése nyomán sokan kényszerültek arra, hogy munkájukat otthonról végezzék. A távmunka azokban a szakmákban jelent megoldást a munkahelyi érintkezésből származó járványügyi kockázatok csökkentésére, ahol a munkavégzéshez nem szükséges a fizikai jelenlét, illetve a munkatársakkal és ügyfelekkel történő személyes kontaktus (*Dingel-Neiman, 2020, Koren-Pető, 2020, Gottlieb és szerzőtársai, 2021*). Míg a bolti eladóknak, kéményseprőknek és az egészségügyi dolgozóknak nincs lehetőségük arra, hogy távolról végezzék a munkájukat, a webfejlesztők és könyvelők ezt könnyebben megtehetik. A távoli munkavégzés lehetősége megosztja a munkaerőpiacot, mivel azok, akik kénytelenek a járvány alatt is rendszeresen bejárni a munkahelyükre, más kockázatokkal és kihívásokkal szembesülnek, mint azok, akik otthonról is képesek elvégezni a feladataikat. Számos nemzetközi vizsgálat dokumentálta, hogy az állásvesztés valószínűsége összefüggésben áll a távmunka lehetőségével, akár az egyes foglalkozási csoportokon és iparágakon belül is (*Adams-Prassl és szerzőtársai, 2020a, Bick-Blandin, 2021*). Emellett fertőzöttek körében végzett követéses vizsgálatok fényt derítettek arra is, hogy az állandó személyes jelenlétet követelő „kékgalléros” foglalkozásokban magasabb a megfertőződés esélye (*Baker és szerzőtársai, 2020*).

A járvány munkaerőpiaci hatásainak mélyebb megértéséhez és a hatékony beavatkozások kidolgozásához elengedhetetlen annak vizsgálata, hogy milyen foglalkozások esetében beszélhetünk egyáltalán a távmunka elvi lehetőségéről, illetve mely munkavállalói csoportoknak van a legnagyobb és legkisebb esélye arra, hogy ideiglenesen vagy akár tartósan átálljanak otthoni munkavégzésre. Ha megértjük, hogyan oszlik meg a távoli munkavégzés „képessége” a különböző munkavállalói csoportok, vállalatok és ágazatok között, az nagyban hozzásegíthet a gazdaság újbóli megnyitását célzó politikák kialakításához, illetve olyan családpolitikai intézkedések előkészítéséhez is, amelyek célja a munka és a családi élet hatékony összehangolásának támogatása. Ebben az alfejezetben azt elemezzük, hogy milyen egyéni és munkáltatói jellemzők magyarázzák a távmunkára alkalmas foglalkozásokban történő elhelyezkedést.

Adatok és módszertan

A kutatás a Nemzeti Munkaügyi Hivatal (NMH) Bértarifa-felvételének 2018-as adatait használja, amely a Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutató-

központ Adatbankjában érhető el és kutatható. A felhasznált adatbázis célsohasága a költségvetési intézmények dolgozóira, illetve a négy főnél nagyobb vállalatok teljes vagy részmunkaidőben foglalkoztatott dolgozóira terjed ki. A költségvetési szektor esetében a minta az összes intézmény véletlenszerűen kiválasztott dolgozóit, az 50 fő feletti vállalatok véletlenszerűen kiválasztott dolgozóit, illetve az 50 fő mérethatár alatt egy véletlen vállalati minta összes dolgozóját tartalmazza. A minta nagysága a 2018-as évre vonatkozóan 274 ezer fő, amelynek reprezentativitását teljeskörűsítő súlyok biztosítják.

A felvétel részletes adatokkal szolgál a munkavállalók és a munkáltatók legfontosabb jellemzőiről, azonban nem ad tájékoztatást a munkavégzés körülményeiről, így arról sem, hogy egy munkavállaló bejár-e a munkahelyére, vagy otthonról dolgozik. Sajnos a távmunkára és otthoni munkavégzésre vonatkozó egyén szintű adatok nehezen hozzáférhetők,¹ ami jelentősen megnehezíti annak tanulmányozását, hogy a távmunka mely munkavállalói csoportok, cégek és ágazatok esetében jelent megoldást a leépítések elkerülésére és az üzleti tevékenység akadálymentes folytatására.

A távmunka elterjedésének részletes tanulmányozásához olyan egyén szintű adatok szükségesek, melyek arról tájékoztatnak, hogy a különböző vállalatoknál és költségvetési intézményeknél elhelyezkedő munkavállalók milyen mértékben képesek elvégezni munkájukat otthonról.² Ennek hiányában a legtöbb tanulmány az O'Net foglalkozási szintű adatait használja fel annak érdekében, hogy felmérje az otthoni munkavégzés megvalósíthatóságát az egyes gazdaságokban, illetve rámutasson a távmunkában leginkább érintett munkavállalói csoportokra.³ Jelen kutatás során *Dingel–Neiman* (2020) besorolását alkalmazzuk, amelynek segítségével a négyjegyű FEOR'08 foglalkozások mindegyikére megállapítható, hogy végezhető-e otthonról.⁴ Ez a besorolás szintén az Egyesült Államok munkaügyi hivatalának O'Net adatbázisán alapul, amely több mint ezer foglalkozásra tartalmaz adatot a munkavégzés körülményeiről, az elvégzendő feladatok jellegéről, rendszerességéről, illetve a munkához szükséges készségekről. A standardizált skálákon mért ismérvek közül a szerzők kiválasztottak 15 olyat, amelyekről egyértelműen megállapítható, hogy a munkavégzés igényel-e fizikai jelenlétet, vagy végezhető otthonról is. Ezek alapján azok a foglalkozások, melyek végezhetőek távmunkában, 1-es értéket kaptak, a többi pedig 0-t.

- Ha a munkakörülményeket érintő következő ismérvek közül bármelyik igaz, a foglalkozás nem végezhető otthonról: az átlagos munkavállaló
- havonta kevesebb mint egyszer használ e-mailt.
 - hetente legalább egyszer kapcsolatba kerül erőszakos emberekkel,
 - betegségeknek vagy fertőzéseknek van kitéve legalább hetente egyszer,
 - ki van téve égési sérüléseknek, vágásoknak, harapásoknak vagy csípéseknek hetente legalább egyszer,
 - ideje nagy részét gyaloglással vagy futással tölti,
 - ideje nagy részében védő- vagy biztonsági felszerelést visel, vagy használ,
 - minden nap a szabadban dolgozik.

¹ A KSH Munkaerő-felmérése külön kiegészítő kérdőívben méri a távmunka és egyéb „atipikus” munkavégzési formák elterjedését. Ezeket az adatokat használta *Köllő* (2020) is a távmunka elterjedésének elemzésére a koronavírus-járvány első hulláma alatt.

² Ilyen részletes adatokat használt többek között *Adams-Prassl* és szerzőtársai (2020b) és *Gottlieb* és szerzőtársai (2021).

³ A Foglalkozási Információs Hálózat (*Occupational Information Network, O'Net*) egy ingyenes online adatbázis, amely az egyes szakmákat a munkakör betöltéséhez szükséges készségek és ismeretek, a munkavégzés módja és a munkakörülmények szempontjából írja le. Az adatbázist az Egyesült Államok munkaügyi minisztériumának támogatásával fejlesztették ki, frissítése éves rendszerességgel zajlik.

⁴ A Foglalkozások Egységes Osztályozási Rendszere (FEOR) a különböző foglalkozásokat egy négy számjegyű decimális rendszerbe sorolja be az adott foglalkozáshoz szükséges képzettség és készségek figyelembevételével kialakított csoportosításban. A FEOR a statisztikai célú felhasználáson túl többek között a munkaügyi személyzeti nyilvántartásokban, a munkaközvetítésben, a szakképzési rendszerben, a társadalombiztosításban is használatos.

Ha a foglalkozáson belüli tevékenységekre vonatkozóan bármelyik állítás igaz, akkor a foglalkozás nem végezhető otthonról:

- az általános fizikai tevékenységek végzése nagyon fontos,
- a tárgyak kezelése és mozgatása nagyon fontos,
- a gépek és folyamatok irányítása (nem számítógépek és járművek) nagyon fontos,
- a járművek, gépesített eszközök vagy berendezések kezelése nagyon fontos,
- a közönség számára történő munkavégzés vagy a közönséggel való közvetlen munka nagyon fontos,
- a gépi berendezések javítása és karbantartása nagyon fontos,
- az elektronikus berendezések javítása és karbantartása nagyon fontos,
- a berendezések, szerkezetek vagy anyagok ellenőrzése nagyon fontos.⁵

Az O'Net-ből származtatott kétértékű távmunkaváltozót a 2018-as Bértarifa-adatbázissal összekapcsolva lehetőség nyílik arra, hogy megvizsgáljuk, mely munkavállalói csoportokban, milyen vállalatoknál és mely szektorokban adott leginkább a távmunka elterjedésének elvi lehetősége. Ehhez egyszerű leíró statisztikai eszközöket használunk, majd ezt követően logit modellek segítségével vizsgáljuk a távmunkára alkalmas foglalkozásokban elhelyezkedő munkavállalók jellemzőit.⁵

Bár az O'Net adatainak más országokra történő alkalmazása bevett gyakorlat, de korántsem problémamentes, hiszen az egyes munkakörökben elvégzendő feladatok köre országonként (de akár vállalatonként is) különbözhet, másrészt, a távmunka elvi lehetőségét erősen befolyásolja a telekommunikációs eszközök elterjedése is (*DiCarlo és szerzőtársai*, 2016, *Gottlieb és szerzőtársai*, 2021). Elképzelhető, hogy bizonyos feladatok, amelyek az Egyesült Államokban vagy a fejlett nyugat-európai országokban az internet és a különböző információtechnológiai eszközök elterjedése miatt könnyedén végezhetők otthonról, a fejlődő országokban továbbra is csak a munkahelyeken végezhetők el. Ezek a különbségek az eredményeket nyilvánvalóan torzítják, ugyanakkor a mi esetünkben az efféle torzítás mértéke feltételezhetően csekély, az O'Net-adatok FEOR-ra történő alkalmazása közelítő képet adhat a távmunka hazai szerepéről.

Fontos hangsúlyozni, hogy jelen kutatás során nem a távmunka tényleges elterjedését vizsgáljuk, hanem azt, hogy jellemzően kiknek van olyan foglalkozása, amely megoldható távmunkában. Ebben az értelemben az itt közölt eredmények a távmunka elterjedésének felső korlátját adja meg. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy az egyes foglalkozások feladatkörei nem egységesek az ország egészére nézve. Elképzelhető, hogy ugyanaz a FEOR-foglalkozás más feladatokat fed le attól függően, hogy milyen méretű vállalatról, ágazatról vagy településtípusról beszélünk. *Adams-Prassl és szerzőtársai* (2020b) azt találta, hogy az Egyesült Államokban és Angliában jelentős ágazati különbségek vannak abban, hogy bizonyos foglalkozásokat mennyire lehet távmunkában megszervezni. Attól függően, hogy az elvégzendő feladatkörök szempontjából a foglalkozásokon belül mekkora a heterogenitás mértéke, az eredmények torzítottak lehetnek.

Távmunka a különböző munkavállalói csoportokban

A fegyveres szervek különböző képzést igénylő foglalkozásait nem számítva 483 négyjegyű FEOR-foglalkozásra tudtuk megállapítani, hogy alkalmas-e

⁵ A vizsgálat elkészítésének időpontjában a Bértarifa-felvételek 2019-es adatai még nem voltak elérhetők, ugyanakkor – tekintve, hogy a foglalkoztatási szerkezet évről évre csak igen kismértékben változik – a 2018-as adatok jól közelítik a koronavírus-járvány első hullámát megelőző hazai állapotokat.

táv munkára. Ezeknek valamivel több, mint egynegyede (27,0 százalék) végezhető otthonról, ami a foglalkoztatottak 26,4 százalékát jelenti. A távmunkában végezhető munkakörökben elhelyezkedők arányait az 4.1.1. táblázat mutatja a fontosabb társadalmi csoportokban nemek szerinti bontásban.

4.1.1. táblázat: A távmunkában végezhető foglalkozásokban dolgozók aránya 2018-ban (százalék)

Teljes minta	Nők	Férfiak	Összesen
	30,5	22,3	26,4
Életkor			
30 év alatt	30,5	20,5	25,1
31-40 éves	36,7	27,8	31,8
41-50 éves	30,4	22,5	26,7
51-60 éves	26,4	17,7	22,4
61 év felett	25,7	19,8	22,0
Iskolai végzettség			
Nyolc osztály vagy kevesebb	2,9	3,1	3,0
Szakiskola, szakmunkásképző	7,0	4,4	5,2
Szakközépiskola, gimnázium (érettség)	33,6	23,5	28,9
Főiskola, egyetem	52,2	61,2	55,9
Pályakezdők	28,7	21,0	24,4
Részmunkaidős (< 36 óra/hét)	23,6	18,5	21,5
Állami/magán			
Állami szektor	30,6	35,9	32,0
Magánszektor	30,5	20,0	24,2
Tulajdonviszonyok (vállalatok)			
Többségében külföldi tulajdon	32,2	23,7	27,2
Többségében állami-önkormányzati tulajdon	38,9	15,5	22,7
A telephely mérete			
10 fő alatt	32,6	23,0	27,1
10-49 fő	26,0	19,5	22,9
50-299 fő	25,8	19,6	22,7
300 fő felett	34,3	24,9	29,8
Gazdasági szektor			
Mezőgazdaság és feldolgozóipar	23,1	10,2	14,2
Szolgáltatások	32,2	30,2	31,4
A település típusa			
Budapest	47,2	41,7	44,6
Megyeszékhely, megyei jogú város	30,5	19,8	25,1
Város	23,6	15,2	19,4
Község	33,0	26,0	29,4

Megjegyzés: A megfigyeléseket a megfelelő egyéni-vállalati súlyokkal súlyoztuk.

Forrás: Az NMH Bértarifa-felvételének a KRTK Adatbank által gondozott változata.

Általánosan igaz, hogy a nők körében magasabb az otthonról végezhető munkák aránya, mint a férfiak esetében. A teljes mintán ez a különbség 8 százalékpontot tesz ki. Az életkor változásával először növekszik, majd a 40 év felettiek körében egyre csökken azok aránya, akik távmunkában is végezhető foglalkozásokban dolgoznak, miközben a teljes mintán látott nemek közötti különbségek megmaradnak. A távmunkaképesség az iskolai végzettséggel nő.

Míg a legfeljebb nyolc osztályt végzettek körében 3 százalék, addig a felsőfokú végzettségű munkavállalók körében 56 százalék azok aránya, akik elvben képesek lennének otthonról dolgozni. A nemek közötti különbség a legmagasabb iskolázottsági kategóriában megfordul, itt a férfiak 61 százaléka, míg a nőknek csak 52 százaléka lehet potenciálisan érintett. Ennek az a legfőbb oka, hogy a főiskolát vagy egyetemet végzett nők nagyobb eséllyel helyezkednek el olyan munkakörökben, amelyek az egészségügyhöz és a szociális ellátáshoz köthetők (például nővér, szakápoló, szociális gondozó). Ugyanez magyarázza azt is, hogy az állami szektorban dolgozók között kevesebb a távmunkában foglalkoztatható nők aránya, miközben a magán- és nonprofit szektorban a nemként számolt arányok a teljes célsokaságra jellemző mintázatot követik.

A részmunkaidőben foglalkoztatottak körében a távmunka gyakorisága 3 százalékponttal elmarad a teljes minta átlagától, a pályakezdők esetében viszont csak kis eltérés tapasztalható. A munkáltatói jellemzők közül a külföldi tulajdon arányában és a telephely méretének esetében is látunk kisebb különbségeket az egyes alkategóriák között. Magasabb távmunka-valószínűség várható a kis és nagy telephelyeken (10 fő alatt és 300 fő felett) és a külföldi vállalatok esetében. Az állami és önkormányzati érdekeltségű vállalatok esetében bár a távmunka elvi lehetősége elmarad a teljes mintán mért aránytól, a nemek közti olló jelentősen megnő; míg a nők körében az otthoni munka aránya 38, a férfiak esetében csak 15,5 százalék.

A munkáltatói jellemzők közül a főtevékenység ágazati besorolása határozza meg leginkább azt, hogy mennyire lehetséges az otthoni munkavégzésre való áttérés. Míg a termelő szektorokban (mezőgazdaság, bányászat és feldolgozóipar) a távmunka lehetősége kisebb (14,2 százalék), a szolgáltatások terén sokkal nagyobb lehetőség nyílt az atipikus munkavégzési formák bevezetésére. A gazdasági szektorokat külön vizsgálva szembeűnő, hogy míg a nemek közötti különbségek a szolgáltatások esetében elenyészők, addig a mezőgazdaság és ipar esetében 10 százalékpontot is meghaladó különbséget látunk.

A településtípusok szerinti bontás a különböző ágazatok jellegzetes településválasztási mintázatait adja vissza.⁶ A távmunka lehetősége leginkább a fővárosban adott (44,6 százalék), a megyeszékhelyek, megyei jogú városok és egyéb városok esetén az arány csupán 20–25 százalék. Érdekes módon a községekben a távmunka elvi lehetősége nagyobb, mint a nagyobb városokban. Ennek oka, hogy a közép- és kisvárosok peremén létesített feldolgozóipari üzemek helyi foglalkoztatási szerepe nagyobb, mint a községekben, ahol a termelőszektor mellett a költségvetési szektor (helyi önkormányzatok és közintézmények) is jelentős foglalkoztató.

A 4.1.1. táblázat arányszámait érdemes összevetni a távmunka tényleges elterjedésének 2020. január–február és április–június között mért ütemével, melyről Köllő (2020) nyújtott részletes áttekintést a KSH Munkaerő-felmérés (MEF) adataira támaszkodva. A két elemzés eredményeit összevetve lát-

⁶ A településtípusok közti különbségek másik fontos összetevője az ágazatokon belüli funkcionális munkamegosztás, vagyis a termelési és irányítási funkciók térbeli szétválása. A nagyvállalatok székhelye gyakran nagyobb városokban található, miközben a termelést végző kirendeltségek a kisebb városok és községek peremére szorúlnak. Emiatt előfordul, hogy egy-egy feldolgozóipari ágazaton belül a városokba tömörülnek azok a munkák, amelyek könnyebben intézhetők otthonról.

szik, hogy az O'Net és a 2018-as Bértarifa-felvétel adatai alapján viszonylag jól beazonosíthatók azok a munkavállalói csoportok, ahol járvány esetén az otthoni munka valós alternatíváját képezheti a napi bejárásnak. *Köllő* (2020) azt találta, hogy a legnagyobb mértékben az érettségizettek, illetve a főiskolát és egyetemet végzettek körében nőtt a távmunka aránya a koronavírus-járvány első hulláma alatt, illetve főként a nőknek, a fővárosiaknak, illetve a közszférában dolgozóknak segített az otthoni munkára való áttérés.

A valós adatok alapján 2020. április–májusban a teljes figyelembe vett népesség 16,5 százaléka, a főiskolát végzettek 37,4 százaléka, az egyetemet végzettek 49,6 százaléka, a szolgáltatásokban dolgozóknak pedig 32 százaléka dolgozott otthonról. A nők esetében a távmunka az év eleje és május között 17,7 százalékpontos növekedéssel 20 százalékra nőtt, míg a férfiak körében 13,6 százalékra. A KSH Munkaerő-felmérése alapján számolt 2020. április–májusi arányszámok a különböző dolgozói csoportok szintjén tükrözik az O'Net és a Bértarifa-felvétel összekapcsolásával kapott értékeket.

Foglalkoztatás és távmunka az ágazati szinten

A távmunkára alkalmas álláshelyek arányát az ágazati foglalkoztatás létszámadataival összevetve egy nyers, átfogó képet kaphatunk arról, hogy mely ágazatok szembesülnek leginkább a járvány megfékezése érdekében hozott intézkedések esetleges munkaerőpiaci hatásaival. Jelentős zavarok ugyanis azokban az ágazatokban várhatók, ahol viszonylag magas a foglalkoztatottak száma és csekélyebb a távoli munkavégzés lehetősége. Emellett természetesen az is fontos tényező, hogy az ágazatban megtermelt javak fogyasztása mennyire igényel személyes jelenléteket, valamint hogy a távmunkában végezhető és a helyhez kötött munkák milyen mértékben függenek egymástól, milyen erős köztük a kiegészítő viszony. Például a szálláshely-szolgáltatásban, vendéglátásban és a kulturális ágazatban foglalkoztatott irodai dolgozók bár képesek lennének otthonról elvégezni a munkájukat, az ágazatot érintő korlátozások miatt mégis nagyobb eséllyel veszíthetik el az állásukat. Azokban az ágazatokban, ahol a távmunkaképes és a helyhez kötött munka merev kiegészítő viszonyban áll, a járvány negatív munkaerőpiaci hatásai erősebben érvényesülhetnek.

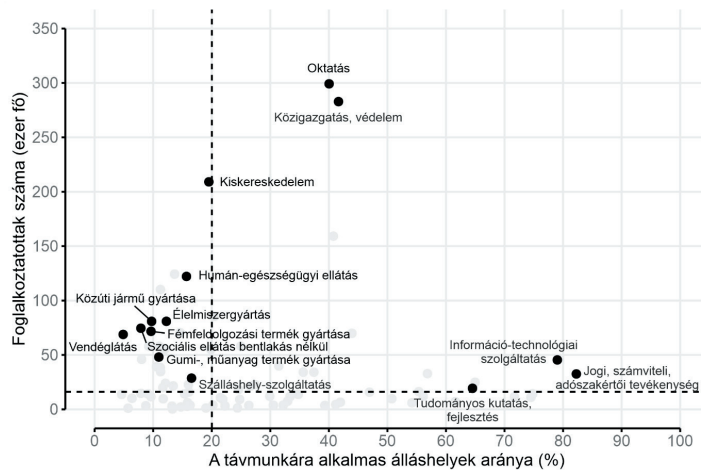
A 4.1.1. ábra alapján magas foglalkoztatás és viszonylag alacsony távmunka-valószínűség jellemzi a feldolgozóipar több alágazatát (például élelmiszeripar, közúti járművek gyártása, fémfeldolgozás, gumi- és műanyaggyártás), az építőipart és a szállítást. Itt a közösségi távolságtartás betartatása jelentős visszaesést eredményezhet.⁷

Szintén jelentős foglalkoztatónak számít az oktatás és a közigazgatás, itt azonban már könnyebb (körülbelül 40 százalék) az otthoni munkavégzésre való áttérés. A szolgáltató szektor ágazatai közül a járvány egyértelmű vesztese a szálláshely-szolgáltatás és a vendéglátás, de ugyancsak kevésbé végezhe-

⁷ A feldolgozóipari ipari alágazatokat együttesen kezelve a „C” betűjelű feldolgozóipar a legnagyobb foglalkoztató.

tők távolról a humán-egészségügyi szolgáltatások és a bentlakás nélküli szociális ellátás, amelyek szintén jelentős foglalkoztatók. Ezekben az ágazatokban a járvány alatt jelentős csökkenés következett be a foglalkoztatásban. A szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás esetében 2021 első negyedévére az előző év azonos időszakához képest 26 százalékkal esett vissza (lásd 4.1. Függelék F4.1.1. táblázat), míg a humán-egészségügy esetén a visszaesés 5 százalék volt. Ezzel szemben növekedés zajlott le a jogi, számviteli és adószakértői tevékenységek, az információ és kommunikáció, a tudományos kutatás, valamint a pénzügy és biztosítás területein, ahol egyrészt a foglalkoztatottak száma alacsonyabb, másrészt a leginkább jellemző, hogy egy-egy munkakör otthonról is végezhető. Az információ és kommunikáció területén például a foglalkoztatás 27 százalékkal nőtt a járvány kitörését követő évben, a pénzügyi területen a növekedés mértéke 7 százalék volt.

4.1.1. ábra: A távmunka aránya és a foglalkoztatotti létszám alakulása az egyes ágazatokban, 2018

Forrás: Az NMH Bértarifa-felvételének a KRTK Adatbank által gondozott változata.

A foglalkoztatottak száma és a távmunka elvi lehetősége alapján köztes pozíciót foglal el a kiskereskedelem, amelynek foglalkoztatási súlya kiemelkedő (a feldolgozóipar után a második), ugyanakkor a termelőágazatok többségéhez képest az otthoni munkavégzésre való áttérés könnyebben – potenciálisan az álláshelyek 20 százalékában – megoldható. Ebben az ágazatban 4 százalékos visszaesés volt tapasztalható 2020 és 2021 első negyedéve között.

Kiknek van távmunkára alkalmas foglalkozása?

A következőkben logisztikus regresszió segítségével becsüljük meg a távmunkára alkalmas foglalkozásokban való elhelyezkedés esélyét. Kétféle modellt becsülünk, amelyek közül az elsőben kizárólag az egyénre vonatkozó ismer-

veket (például nem, életkor, iskolai végzettség stb.) használunk fel magyarázó változóként, a másodikban pedig az egyéni mellett a munkáltatók néhány megfigyelt jellemzőjét (például telephely mérete, ágazat, tulajdon) is szerepeltetjük. A magyarázó változók teljes körét az 4.1.1. táblázatban található ismérvek adják, ettől mindössze két változó esetében térünk el. Egyrészt az életkort folytonos változóként illesztjük a modellbe, valamint szerepeltetünk egy négyzetes tagot is. Másrészt pedig a gazdasági szektorok helyett kétjegyű ágazati besorolást alkalmazunk.

Az eredményeket a 4.1.2. táblázat foglalja össze. Az első modell szerint a férfiak esélye a távmunkára kisebb, mint a nőké, az iskolázottság azonban növeli az esélyeket. Egy főiskolát vagy egyetemet végzett munkavállaló esélye például negyvenszer nagyobb arra, hogy távmunkaképes állást találjon, mint egy legfeljebb 8 osztályt végzett személyé. Az életkor parciális hatása pozitív a távmunka esélyére, a pályakezdők és a részmunkaidősök esetében azonban a becsült esélyhányados (odds-arány) nem különbözik szignifikánsan 1-től.

4.1.2. táblázat: A távmunkára alkalmas foglalkozásokban való elhelyezkedést magyarázó tényezők (függő változó: távmunka = 1)

Változó	Alapmodell		Bővített modell	
	esélyhányados	standard hiba	esélyhányados	standard hiba
Nem (Férfi = 1)	0,9046***	(0,0125)	0,7619***	(0,0125)
Életkor	1,0481***	(0,0049)	1,0560***	(0,0052)
Életkor négyzete	0,9994***	(0,0001)	0,9994***	(0,0001)
Iskolai végzettség (referenciakategória: 8 osztály vagy kevesebb)				
Szakiskola, szakmunkásképző	1,8083***	(0,0942)	2,0192***	(0,1056)
Szakközépiskola, gimnázium (érettségi)	12,9792***	(0,6016)	12,536***	(0,5952)
Főiskola, egyetem	39,944***	(1,8450)	39,201***	(1,8733)
Pályakezdő (igen = 1)	1,0338	(0,0197)	0,9664	(0,0200)
Részmunkaidő (igen = 1)	0,9592	(0,0256)	0,9249**	(0,0272)
Magánszektor (igen = 1)			1,4237***	(0,1002)
Külföldi tulajdon (> 50%)			1,0448*	(0,0243)
Állami-önkormányzati tulajdon (> 50%)			0,7217***	(0,0298)
A telephely mérete (referenciakategória: 10 fő alatt)				
10-49 fő			0,8710***	(0,0244)
50-299 fő			0,9692	(0,0300)
300 fő felett			1,1269***	(0,0334)
Településtípus (referenciakategória: Budapest)				
Megyeszékhely, megyei jogú város			0,7221***	(0,0218)
Város			0,6339***	(0,0195)
Község			0,7368***	(0,0212)
Konstans	0,0137***	(0,0015)	0,0064***	(0,0010)
Kétjegyű ágazatok		Nem		Igen
Pseudo R^2		0,2118		0,2910
Log likelihood		-14 472 278		1 301 686
Elemsszám		246 732		246 732

Megjegyzés: A zárójelben robusztus standard hibák találhatóak. A számítás során a megfigyeléseket súlyoztuk.

*** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$, * $p < 0,1$.

A második modellben a munkáltatók egyes ismérveit is szerepeltetjük a magyarító változók között. A munkavállalói ismérvek tekintetében ez a modell egy ponton hoz eltérő eredményt az első két számszlopban közölt alapmodellhez képest: a részmunkaidőben foglalkoztatottak kisebb eséllyel jelennek meg otthoni munkavégzésre alkalmas állásokban. A munkáltatóra vonatkozó jellemzők közül azonban több olyan is van, ahol a becült esélyhányados mértéke ellentmond a nyers átlagokból kiolvasható képnek. Annak ellenére, hogy a költségvetési intézményekben több olyan állás van, ami otthonról is betölthető, a munkavállalói összetételt és a munkáltatók egyéb tulajdonságait figyelembe véve a magánszférában dolgozók esélye a távmunkára magasabb. Emellett az állami vagy önkormányzati tulajdonú cégeknél szignifikánsan kisebb a távmunka esélye, ha figyelembe vesszük az ágazati besorolást és a dolgozók alapvető jellemzőit. A fővároson kívül és a feldolgozóipar alá sorolt ágazatokban (nem közölt) az elvártaknak megfelelően kisebb a távmunkára alkalmas foglalkozásban való elhelyezkedés esélye.⁸ Összességében, a logit modellek visszaadják a nyers adatokból leszűrhető mintázatokat.

Összefoglalás

A koronavírus-járvány jelentős változásokat hozott a munka világában, amelyek közül az egyik leglátványosabb a távmunka és egyéb atipikus munkaszervezési formák széles körű elterjedése volt. A távmunka fontos szerepet játszhat az állásvesztés mértékének csökkentésében, ugyanakkor ez a lehetőség nem egyformán elérhető minden munkavállaló számára. A távmunkára való áttérés lehetősége a magasan képzett, szolgáltató szektorban dolgozó fővárosi munkavállalókat védi leginkább az álláshelyük elvesztésétől és a megfertőződés veszélyétől. Tehát a társadalmi távolságtartást ösztönző intézkedések munkaerőpiaci hatásai jellemzően azokat sújthatják, akiket amúgy is a legkiszolgáltatottabb munkavállalókként tartunk számon: az alacsonyan iskolázott, kékgalléros munkások. Bár a távmunka elterjedése a járvány megfékezése, a gazdasági értéktermelés szünetmentes végzése és a munkahelyek megtartása szempontjából kétségkívül üdvös, komoly szerepet játszhat a társadalmi egyenlőtlenségek mélyítésében.

⁸ A feldolgozóiparon belül a nyomdai és sokszorosítási tevékenység alkalmas leginkább az otthoni munkára, míg a szolgáltatási szektorban a jogi, számviteli, adószakértői szolgáltatások, az információ, kommunikáció, valamint a marketing és piackutatás területén van a legnagyobb esély otthoni munkát végezni. Ezzel szemben a szociális ellátás, a bentlakásos, nem kórházi ápolás és állat-egészségügyi ellátásban a legkevésbé megoldható a távmunka.

Hivatkozások

- ADAMS-PRASSL, A.–BONEVA, T.–GOLIN, M.–RAUH, C. (2020a): [Inequality in the impact of the coronavirus shock: Evidence from real time surveys](#). *Journal of Public Economics*, Vol. 189. 104245.
- ADAMS-PRASSL, A.–BONEVA, T.–GOLIN, M.–RAUH, C. (2020b): [Work that can be done from home: Evidence on variation within and across occupations and industries](#). *IZA Discussion Papers*, No. 13374.
- BAKER, M. G.–PECKHAM, T. K.–SEIXAS, N. S. (2020): [Estimating the burden of United States workers exposed to infection or disease: A key factor in containing risk of COVID-19 infection](#). *PLoS ONE* Vol. 15. No. 4. e0232452.

- BICK, A.–BLANDIN, A. (2021): [Real-time labor market estimates during the 2020 coronavirus outbreak](#). Mimeo.
- DICARLO, E.–BELLO, S. L.–MONROY-TABORDA, S.–OVIEDO A. M.–SANCHEZ-PUERTA, M. L.–SANTOS, I. (2016): The skill content of occupations across low and middle income countries: Evidence from harmonized data. IZA Discussion Papers, No. 10224.
- DINGEL, J. I.–NEIMAN, B. (2020): [How many jobs can be done at home?](#) Journal of Public Economics, Vol. 189. C 104235.
- GOTTLIEB, C.–GRÖBOVŠEK, J.–POSCHKE, M.–SALTIEL, F. (2021): [Working from home in developing countries](#). European Economic Review, Vol. 133. 103679.
- KOREN MIKLÓS–PETŐ RITA (2020): [Business disruptions from social distancing](#). PLoS ONE. Vol. 15. No. 9. e0239113.
- KÖLLŐ JÁNOS (2020): [Foglalkoztatás a koronavírus-járvány első hullámának idején](#). Megjelent: Fazekas Károly–Elek Péter–Hajdu Tamás (szerk.): Munkaerőpiaci tükrök, 2019. KRTK KTI, Budapest, 220–232. o.

4.1. Függelék

F4.1.1. táblázat: A foglalkoztatás alakulása a nemzetgazdasági ágakban
2020. és 2021. első negyedévében (ezer fő)

Nemzetgazdasági ág	2020. első negyedév	2021. első negyedév	Változás mértéke (százalék)
Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat	215	203	94,2
Bányászat, kőfejtés	10	6	61,7
Feldolgozóipar	1008	965	95,7
Villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás	35	38	108,5
Vízellátás, szennyvíz gyűjtése és kezelése, hulladékgyűjtés és kezelés	54	53	99,0
Építőipar	358	375	104,8
Kereskedelem, gépjárműjavítás	595	571	95,8
Szállítás, raktározás	295	280	95,0
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	191	142	74,2
Információ, kommunikáció	128	162	127,2
Pénzügyi, biztosítási tevékenység	86	92	107,0
Ingtalanügyletek	22	26	117,0
Szakmai, tudományos, műszaki tevékenység	185	211	114,1
Adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység	147	139	94,6
Közigazgatás, védelem; kötelező társadalom- biztosítás	397	427	107,5
Oktatás	340	370	108,8
Humán-egészségügyi, szociális ellátás	338	323	95,8
Művészet, szórakoztatás, szabadidő	85	79	93,3
Összesen	4489	4463	99,4

Forrás: KSH Statdat összefoglaló táblák (MEF alapján).